

Revisjonsberetninger 2011 – noen erfaringer

Artikkelen er forfattet av:

Statsautorisert revisor
Roger Kjelløkken
PwC

Siviløkonom
Iver Heggen
PwC

En undersøkelse av revisjonsberetningene på Oslo Børs viser at revisorene bruker den nye revisjonsberetningen **på en god måte, men at det fortsatt finnes enkelte forbedringsområder.**

terte i at revisor ikke uttaler seg om regnskapet i 2011. Dessuten ser vi at selskapene har ulik praksis hva gjelder offentliggjøring av revisjonsberetninger med presiseringer eller modifisert konklusjon.

Revisjonsberetninger for børsnoterte selskaper 2011

Utgangspunktet for våre observasjoner er en gjennomgang av revisjonsberetninger for 2011 til selskaper som var notert på Oslo Børs og Oslo Axess. Av de 212 selskapene som var notert på Oslo Børs i 2011, fikk 88 % normalberetning, 11 % fikk presisering og 1 % fikk modifisert konklusjon¹. Sammenlignet med 2010 er det relativt sett en økning av presiseringer i 2011. Til tross for at det er færre noterte selskaper i 2011, er det nemlig gitt flere

presiseringer i 2011 enn i 2010. Flertallet av presiseringene dreier seg om fortsatt drift-problemer både i 2010 og i 2011. Finanstilsynet har gjort en tilsvarende undersøkelse som omfatter alle selskaper i Norge. De fant at 85 % av alle revisjonsberetninger for 2010 var normalberetninger, 12 % av revisjonsberetningene hadde presiseringer og 3 % av revisjonsberetningene hadde modifisert konklusjon². Som vi ser, er andelen presiseringer omtrent like høy i begge undersøkelsene. Vår undersøkelse er gjort pr. revisjonsselskap uten at dette har avdekket noen trend. Dette underbygger en antagelse om at revisjonsselskapene anvender reglene på samme måte.

Presiseringer om vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift

Presisering er en henvisning til et forhold eller en usikkerhet i regnskapet. Løsningen skal kun brukes når revisor mener regnskapet gir et rettvise bilde, men likevel vil informere brukeren om at det foreligger forhold eller usikkerhet av en slik viktighet at den er av grunnleggende betydning for brukeren. Terskelen, som legges gjennom ISA 706, er nærmere omtalt i artikkelen «Revisjonsberetninger – noen erfaringer» som ble publisert i Revisjon og Regnskap nr. 1–2012.

Av presiseringene relaterer 14 seg til finansieringsproblemer (egenkapital eller fremmedkapital), fire til driftsrelaterte forhold som har ledet til anstrengt likviditet og tre til fremtidige hendelser som i betydelig grad vil kunne sette videre drift i fare. Dette er alle forhold vi finner i ISA 570³

Revisjonsberetningen ble endret med virkning fra 2010. Vi gjennomførte derfor en undersøkelse av revisjonsberetningene på Oslo Børs i 2010 for å se i hvilken grad de nye revisjonsberetningene ble benyttet, og fulgte opp undersøkelsen for 2011.

I undersøkelsen har vi også sett på tersklene for å modifisere revisors konklusjon og ta inn presiseringsavsnitt. Undersøkelsen viser at revisorene stort sett praktiserer tersklene for presiseringer på samme måte. Vi fant et tilfelle med forbehold i 2010 hvor tilsynelatende samme situasjon resul-

¹ Tall fra 2010 i parentes.

Tabell 1: Oversikt over revisjonsberetninger med avvik på Oslo Børs 2011

Revisor	Presiseringer (2010 i parentes)	Forbehold (2010 i parentes)	Presisering – tema 2011	Forbehold – tema 2011
BDO	1 (1)		Fortsatt drift-presisering	
Deloitte	2 (3)		2. Fortsatt drift-presiseringer	
EY	13 (8)	0 (2)	12 Fortsatt drift-presiseringer og ett betinget utfall	
KPMG	1 (1)	1	Fortsatt drift-presisering	Revisor kan ikke uttale seg om regnskapet: Revisor har ikke greid å innhente grunnlag for verdsettelse av gruver i Afrika som er en vesentlig og gjennomgripende del av regnskapet
PwC	4 (3)	1	3 Fortsatt drift-presiseringer	Forbehold: Revisor har ikke tilstrekkelig grunnlag til å uttale seg om transaksjoner med nærstående
Andre	2 (1)		1 Fortsatt drift-presisering 1 Presisering av urevidert 2010-tall	
Sum	23 (17)	2 (2)		

² Statistikk fra dokumentbasert tilsyn for revisorer og revisjonsselskaper høsten 2011, www.finanstilsynet.no

³ ISA 570 - Going Concern. A2.

USIKKERHET: Presisering er en henvisning til et forhold eller en usikkerhet i regnskapet.

«Fortsatt drift» som eksempler på forhold som kan skape usikkerhet om fortsatt drift.

En gjennomlesning av presiseringene for 2011 viser at alle er knyttet opp mot informasjon i regnskapets noter og årsberetning. Dette underbygger/bekrefter at revisor har fulgt forutsetningen for presisering; at regnskap og årsberetning gir tilstrekkelig informasjon om usikkerheten. Uenighet mellom revisor og selskapet angående dette forholdet ville ledet til forbehold i revisjonsberetningen.

Finansieringsproblemer

Det har vært utfordringer med å innhente kapital i 2011. Dette er antakeligvis også årsaken til det relativt høye antallet fortsatt drift-presiseringer relatert til finansiering, hvorav flertallet er gitt til selskaper i shipping-, rigg- eller offshore-bransjen. 2012 har sett et skifte i kapitalkilder i retning av obligasjoner. Oslo Børs oppgir at det bare er innhentet kr 17,5 milliarder⁴ over Oslo Børs og Oslo Axess, mens det er hentet inn kr 31 milliarder i obligasjonsmarkedet. Til sammenligning ble det i hele 2011 innhentet og notert obligasjoner for rundt 24 milliarder kroner⁵. Også omsetningen av obligasjoner har økt i 2012, særlig i siste

halvdel. Fortsatt er det vanskelig å hente inn kapital. Utviklingen kan indikere at vi bør forvente revisjonsberetninger med fortsatt drift-presiseringer knyttet til finansiering også i 2012.

Selskaper som får fortsatt drift-presisering, går ikke konkurs

Omtale av fortsatt drift-problemer i revisjonsberetningen antyder at selskapene har økonomiske problemer og at det er en viss sannsynlighet for at selskapene ikke vil overleve det kommende året. Det er derfor interessant å undersøke om selskapene som fikk fortsatt drift-presisering i 2010, har gått konkurs.

Av de femten selskapene som fikk fortsatt drift-presisering i 2010, har ingen gått konkurs i løpet av 2011. Elleve av de femten fikk fortsatt drift-presisering også i 2011. Av de gjenværende fire er tre tatt av børs av ulike årsaker. Ett selskap er oppløst. At det er oppløst har sammenheng med restruktureringer slik at driften i selskapet er videreført i et annet selskap. Det nye selskapet fikk fortsatt drift-presisering til sitt 2011-regnskap og er konkurs i november 2012. To selskaper har gjennomført kapitalforhøyelse i løpet av året og er med dette ute av sonen for fortsatt drift-presisering. De to fikk revisjonsberetning uten presisering i 2011.

De resterende selskapene som fikk presisering knyttet til fortsatt drift både i 2010 og 2011, fikk det av samme årsak begge årene. Det fremgår av årsregnskapene til disse selskapene at de fortsatt arbeider med å løse problemene. At det tar tid å løse problemer er velkjent. Det blir interessant å følge dette fremover.

Ordlyden i presiseringstekstene kan forbedres

Gjennomgangen av revisjonsberetningene for 2010 viser at følgende ordlyd er gjen tatt i flere fortsatt drift-presiseringer: «Vi presiserer at regnskapet ikke viser nedskrivningskostnader eller kostnader som kan oppstå dersom selskapets eiendeler må selges i en krisesituasjon.» Dette er en ordlyd som brukes også i 2011 til tross for at revisjonsstandardene ikke inneholder krav om en slik ordlyd.

ISA 570 570.19b krever at revisor i preseringen skal vise til noten i regnskapet hvor omstendighetene rundt usikkerhet for fortsatt drift er omtalt. Kravet innebærer at revisor i preseringen verken behøver å skrive om de «hendelser eller forhold» eller «omstendigheter» (årsakene til usikkerhet) som har ledet til at det er tvil av betydning om selskapets evne til å fortsette driften eller om «at enheten derfor muligens ikke kan realisere sine eiendeler og møte sine forpliktelser gjennom den ordinære virksomheten» (konsekvensene av usikkerheten).

Kravet om at revisor gjennom sin revisjon skal fastslå om regnskapet gir opplysninger om både årsakene til fortsatt drift-usikkerhet og konsekvensene av usikkerheten, slik det følger av ISA 570.18, er noe annet. Dette er et krav om hvordan revisjonen skal gjennomføres og må ikke oppfattes som et krav om hva som skal skrives i revisjonsberetningen.

Selv om standarden bare inneholder krav om å vise til regnskapets omtale av fortsatt drift-usikkerhet, er det vanlig at revisor skriver om årsakene til usikkerheten. Dette gjøres ved å bruke en ordlyd i revisjonsberetningen som ligger tett opp til ordlyden selskapet selv benytter i regnskapet. Mindre vanlig er det at revisor omtaler mulige konsekvenser av usikkerheten. Hensynet bak det å bruke en ordlyd som ligger tett opp til selskapets egen, er å unngå å skape tvil om hva selskapet selv forsøker å kommunisere til brukerne. Dersom revisor føler behov for å gi mer informasjon i revisjonsberetningen enn selskapet

⁴ www.oslobors.no/Oslo-Boers/Statistikk/Emisjonsstatistikk

⁵ www.osloabm.no/Oslo-ABM/Statistikk/AARSstatistikk

selv gir i sitt regnskap, bør revisor vurdere om ikke situasjonen tilsier et forbehold fremfor en presisering. Med mindre selskapet selv gir informasjon om «at regnskapet ikke viser nedskrivningskostnader eller kostnader som kan oppstå dersom selskapets eiendeler må selges i en krisesituasjon», kan en slik presisering i beretningen bidra til å skape mer usikkerhet om de regnskapsførte eiendelenes verdi enn det er grunnlag for. Vi heller derfor mot at en slik ordlyd bør brukes med forsiktighet i en fortsatt drift-presisering. For eksempel kan en slik ordlyd være mer aktuell når eiendelene er immaterielle.

Fortsatt reises det spørsmål om hvordan presiseringsavsnittene om fortsatt drift skal formuleres. ISAene inneholder to forskjellige løsninger. ISA 570⁶ inneholder et eksempel på et presiseringsavsnitt som innledes med ordene: «Uten at det har betydning for vår konklusjon...». ISA 706⁷ har et eksempel på et presiseringsavsnitt om fortsatt drift-usikkerhet som avsluttes med følgende ordlyd: «Dette forholdet har ingen betydning for vår konklusjon om regnskapet». Samme avsluttende ordlyd finnes i de øvrige eksemplene i ISA 706⁸. Løsningen er også adoptert i DnRs eksempelsamling. Etter at clarity-standardene ble implementert, ser det derfor ut til at den sistnevnte løsningen er den revisor bør benytte. Resultatene fra årets gjennomlesning av revisjonsberetningene viser at kun to av seks revisjonselskaper som har avgitt revisjonsberetning med et presiseringsavsnitt om fortsatt drift-usikkerhet, bruker den sistnevnte løsningen.

Presisering av ureviderte sammenligningstall

Ett av selskapene som fikk presisering i revisjonsberetningen i 2011 er hjemmehørende i USA, men notert på Oslo Børs. Presiseringen er: «The accompanying 2010 consolidated and Company financial statements are unaudited and we express no opinion or other form of assurance on them».

Presiseringen er plassert foran konklusjonen og har ingen overskrift som betegner om dette er en presisering eller noe annet. Fordi løsningen ikke følger det vanlige systemet, blir det vanskeligere å avgjøre hvilken betydning ordlyden har for regnskapet. ISA 710.14 og 19 og ISA 706.8

foreskriver at informasjon om at sammenlignbar informasjon ikke er revidert, skal betegnes som «andre forhold» og være plassert under en slik overskrift etter konklusjonen om regnskapet.

En viktig observasjon er at selskapet har endret regnskapspråk fra US GAAP til IFRS i 2011. Selskapets revisor, som var den samme både i 2010 og 2011, skiftet samtidig revisjonsstandarder og benytter nå ISAene i stedet for US GAAS som grunnlag for sitt arbeid. I prinsippnotene opplyses at 2010-tallene er omarbeidet fra US GAAP til IFRS uten at det har vært behov for å gjøre vesentlige justeringer. Regnskapskolonnene som inneholder sammenlignbar informasjon betegnes som ureviderte.

At selskaper omarbeider regnskaper fra ett regnskapsrammeverk til et annet er en kjent problemstilling. At selskaper endrer regnskapsprinsipper fra et år til et annet er også en kjent problemstilling. Begge situasjonene krever at styret gir god informasjon i årsregnskapet. Når revisor reviderer den sammenlignbare informasjonen, fremgår det av ISA 710.8 at «Dersom foregående periodes regnskap er endret, skal revisor fastslå om den sammenlignbare informasjonen stemmer med det endrede regnskapet». Revisor skal vurdere forbehold eller negativ konklusjon dersom det er gitt for lite informasjon om omarbeidelsen eller dersom det nye regnskapsrammeverket er anvendt på feil måte, jf. ISA 710.12. Det er ikke krav om, og heller ikke praksis for, at revisor i denne typen sammenhenger sier noe i revisjonsberetningen om revisjonen av fjorårstallene eller omarbeidelsen.

Betinget utfall

Det er få revisjonsberetninger på Oslo Børs med presisering om betingede utfall. For de få som foreligger, er det av interesse å se på hvilke terskler revisor legger til grunn for å ta inn et slikt presiseringsavsnitt.

Terskelen for bruk av presisering er at usikkerheten som påpekes, er av «grunnleggende betydning for brukernes forståelse av regnskapet». Standarden understreker at utstrakt bruk av presiseringer vil kunne redusere effektiviteten av revisors kommunikasjon. Vi tolker standarden slik at terskelen for å ta inn presiseringer i revisjonsberetningen skal være relativt høy. Eksemplene vi omtaler nedenfor kan fremstå som ytterpunkter på en skala.

Det er avgitt én beretning på Oslo Børs i 2011 med presisering om betinget utfall og én beretning med presisering om at fortsatt drift avhenger av at eiendeler selges. Begge handler om usikkerhet knyttet til fremtidige hendelser. Usikkerheten knytter seg både til om hendelsene inntreffer og hva de økonomiske konsekvensene kan bli dersom hendelsene inntreffer.

Revisjonsberetningen med betinget utfall-presisering dreier seg om usikkerhet knyttet til utfallet av klagesaker og søksmål. I notene er maksimal eksponering for konsernet beregnet til et beløp som tilsvarende om lag 35 % av totale eiendeler. Selskapets beste estimat er at et beløp tilsvarende 14 % av totale eiendeler vil bli det faktiske utfallet og har avsatt dette for å dekke eksponeringen. En slik forpliktelse innregnes når sannsynligheten for at den inntreffer er mer sannsynlig enn at den ikke inntreffer⁹. Revisor har ikke tatt forbehold om avsetningen, og er dermed av den oppfatning at avsetningen er riktig vurdert i henhold til IFRS. Usikkerheten knytter seg både til utfallet av søksmålene og størrelsen på beløpet selskapet må betale dersom utfallet av søksmålene blir negativt for selskapet. Selv ved maksimal eksponering vil selskapet ha positiv egenkapital og dermed muligheter til fortsatt drift uten ytterligere handlinger. Den finansielle virkningen kan anses som moderat. På grunn av dette har det nok ikke vært så enkelt for revisor å komme frem til at en presisering er riktig løsning. Revisor har likevel kommet til at forholdet tilfredsstillende kriteriet for presisering og at det har vesentlig betydning for å forstå regnskapet. Forholdet fremstår for oss som et eksempel som ligger rett over terskelen for når et betinget utfall skal presiseres i en revisjonsberetning, altså i den lave enden av en skala.

I revisjonsberetningen hvor det presiseres at fortsatt drift-forutsetningen avhenger av at eiendeler selges, oppgis at grunnlaget for fortsatt drift antagelig ikke lenger er til stede med mindre selskapet lykkes med å gjennomføre salg. Det kan diskuteres om denne presiseringen bør ta utgangspunkt i usikkerhet om fremtidige utfall eller om den bør ta utgangspunkt i at det foreligger usikkerhet om fortsatt drift. Grensene er ikke alltid like tydelige. Et maksimalt negativt utfall vurderes her å ha dramatiske konsekvenser for selskapets evne til fortsatt drift. På grunn av de mer alvorlige økonomiske konsekvensene har det nok vært

6 ISA 570 - Going Concern.

7 ISA 706 - Emphasis of matter paragraphs and other matter paragraphs in the independent auditor's report.

8 ISA 706 - Emphasis of matter paragraphs and other matter paragraphs in the independent auditor's report.

9 IAS 37 Provision, Contingent Liabilities and Contingent Assets pkt. 36.

Revisjon

langt enklere for revisor å komme frem til et presiseringsavsnitt enn i det første tilfellet. Forholdet er opplagt av grunnleggende betydning for å forstå regnskapet og godt over terskelen for når et presiseringsavsnitt bør tas inn i revisjonsberetningen, altså i den høye enden av en skala.

Konklusjon om at revisor ikke kan uttale seg om regnskapet

Situasjoner hvor revisor ikke kan uttale seg om regnskapet, oppstår sjelden. Det var kun ett tilfelle fra Oslo Børs hvor revisor ikke uttalte seg om regnskapet i 2011. Fordi reglene om at revisor ikke uttaler seg sjelden brukes, er det av interesse å studere dette tilfellet nærmere.

Etter standarden er det to tilfeller som kan lede til at revisor ikke uttaler seg om regnskapet¹⁰. Det ene tilfellet er når revisor ikke er i stand til å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for å underbygge en konklusjon om regnskapet. Det andre tilfellet er når revisor kommer til at det er mulig å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for hver av de individuelle usikre forholdene, men likevel umulig å utforme en konklusjon om regnskapet som helhet på grunn av den mulige interaksjonen mellom de

usikre forholdene og deres mulige kumulative virkning på regnskapet. Disse tilfellene kan være krevende å forholde seg til. Standarden foreskriver at det bare forekommer ekstremt sjeldent.

I dette tilfellet har to ulike revisorer i to påfølgende år avgitt ulike revisjonsberetninger til et gruveselskap til tross for at selskapets situasjon tilsynelatende er den samme begge årene. Gruveselskapet har aktivitet i Sverige (nikkel) og flere afrikanske land (diamanter). Investeringene består av gruverettigheter i Sverige og i Afrika. Gruverettighetene utgjør totalt 95 % av totale eiendeler fordelt på 31 % i Sverige og 69 % i Afrika. Noen av investeringene i Afrika er solgt i løpet av 2011. Selskapet har hatt negativ kontantstrøm fra driften i 2011, det er innhentet begrenset med nye midler gjennom aksjekapitalutvidelser i 2011 sammenlignet med året før. Det er ikke bank- eller obligasjonsfinansiering i balansen. Det opplyses i årsregnskapet at det arbeides med å innhente ny aksjekapital. I rapporten for andre kvartal 2012 fremgår det at det er innhentet ca. kr 100 millioner. Revisor oppgir i revisjonsberetningen for 2011 at investeringene i Afrika er vanskelige å vurdere fordi de ennå ikke har gitt avkastning og at det er få transaksjoner som kan gi veiledning om verdien. Selskapets kontantbeholdning har ikke gitt

muligheter for utnyttelse av rettighetene av noe betydning. Selskapet har hatt behov for finansiering for å fortsette og for å utvikle sin virksomhet. Alt i alt innebærer dette at tilstrekkelig revisjonsbevis ikke er tilgjengelig for å kunne uttale seg om verdiene i Afrika. Revisors forbehold har sammenheng med at han ikke er i stand til å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for de regnskapsførte verdiene. Revisor bedømmer at forholdet er gjennomgripende for regnskapet.

I fjorårsregnskapet var situasjonen ganske lik. Revisjonsberetningen for 2010 inneholdt presisering om fortsatt drift og forbehold om verdien av gruverettighetene (både i Afrika og i Sverige). Gruverettighetene utgjør i 2010 ca. 74 % av totale eiendeler. Revisors forbehold om verdi hadde sammenheng med forutsetninger om fremtidig inntjening revisor ikke så seg i stand til å verifisere. Revisors forbehold hadde sammenheng med at han ikke var i stand til å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for de regnskapsførte verdiene. Revisor bedømmer at forholdet er vesentlig, men ikke gjennomgripende, for regnskapet.

De to revisorene kommer begge til at de ikke er i stand til å underbygge verdiene av gruverettighetene med tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis. I begge årene utgjorde gruverettighetene det aller meste av totale eiendeler. I 2011 bedømmer revisor at forbeholdet til verdien av gruverettighetene er gjennomgripende for regnskapet og velger ikke å uttale seg, og i 2010 bedømmer revisor at forbeholdet til verdien av gruverettighetene er vesentlig for regnskapet, men ikke gjennomgripende.

Gjennomgripende defineres i standarden¹¹ som:

Et begrep som brukes i forbindelse med feilinformasjon for å beskrive [...] den mulige virkningen på regnskapet av eventuell feilinformasjon som ikke er avdekket som følge av manglende mulighet til å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis. Gjennomgripende virkninger på regnskapet er de som etter revisors skjønn:

- g. (i) Ikke er begrenset til spesifikke elementer, kontoer eller poster i regnskapet;
- h. (ii) Hvis de er begrenset på denne måten, representerer eller kan repre-

¹⁰ ISA 705.9 og 10.

¹¹ ISA 705 pkt. 5 (a).

SJELDEN: Det er sjelden at det oppstår situasjoner der revisor ikke kan uttale seg om regnskapet.

- sentere en betydelig del av regnskapet; eller
- i. (iii) I relasjon til tilleggsopplysninger, er fundamentale for brukernes forståelse av regnskapet.

I 2011 har revisor kommet til at situasjon (i) eller (ii) i definisjonen best beskriver den situasjonen hun står overfor. Uten at det kan legges til grunn som noen allmenngyldig terskel, har vi benyttet en tommelfingerregel på ca. 50 % av sum eiendeler kombinert med en kvalitativ vurdering av hva som ellers ligger i balansen som terskel for når det er riktig å bevege seg fra en konklusjon med forbehold til en konklusjon om at revisor ikke kan uttale seg.

I dette tilfellet utgjør gruverettighetene 70 % av sum eiendeler og er antagelig selskapets viktigste eiendel. Selskapets fremtid avhenger av at denne eiendelen kan utnyttes til å skape verdier enten gjennom drift eller ved salg. Dersom verdiene av denne eiendelen ikke kan verifiseres, har det mye for seg å tenke at verdiene av de øvrige eiendelene heller ikke kan forsvares, da de må ses i sammenheng med gruverettighetene. En konklusjon om at mangelen er gjennomgripende kan derfor etter vårt syn forsvares.

Det må trekkes en klar grense mellom usikre verdier og det å være i stand til å innhente tilstrekkelig revisjonsbevis. I dette tilfellet kommer det til uttrykk i regnskapet at gruvedrift er en bransje hvor det knytter seg usikkerhet både til om det er mineraler i bakken som kan utnyttes, hvor store mineralreservene er, hva det koster å utnytte dem og salgspris på det endelige produktet. Som en konsekvens er også finansieringen av gruveselskapet en betydelig utfordring. Usikkerheten som preger verdiene i regnskapet og den usikre evnen til videre drift, er således godt synlig for regnskapsbrukeren. Dersom usikkerheten fremgår av regnskapet og verdiene er beregnet i overensstemmelse med regnskapsreglene (revisor har ikke tatt forbehold om bruk av regnskapsprinsipper), må det kunne argumenteres med at regnskapet er avlagt i overensstemmelse med regnskapsreglene.

Dersom revisor er uenig i noen av opplysningene som gis, hvis regnskapsprinsipene er feil eller ikke brukes riktig, vil det være riktig av revisor å modifisere sin kon-

klusjon. Å modifisere konklusjonen som en konsekvens av at det foreligger usikkerhet er ikke i overensstemmelse med ISA-ene. I dette tilfelle må revisjonsberetningen forstås slik at revisor ikke har vært i stand til å verifisere opplysningene fordi opplysningene bygger på forutsetninger som ikke er underbygget. Dette må også lede til en løsning hvor revisor ikke uttaler seg om regnskapet dersom forholdet er gjennomgripende, som her.

Selskapenes offentliggjøring av revisjonsberetning

Av alle selskapene på Oslo Børs som fikk presisering eller modifisering i revisjonsberetningen i 2011, var det bare seks selskaper som informerte investorene om dette i en separat melding. Reglene om børsmelding dersom selskapet mottar modifisert revisjonsberetning, oppfattes som uklare. I tidsskriftet Kapital¹² var dette gjenstand for en egen artikkel. Vi ser her på hvilke regler som gjelder for dette. To regelsett er av interesse; innsideregulene og de løpende forpliktelsene.

Innsideregulene krever at informasjon som vurderes å ha en merkbar innvirkning på kursen, skal offentliggjøres i markedet med

børsmelding¹³. I et rundskriv presiserer Finanstilsynet at en påvirkning er merkbar dersom «en fornuftig investor sannsynligvis ville benytte den som del av grunnlaget for sin investeringsbeslutning»¹⁴. Terskelen Finanstilsynet legger opp til, bygger på prinsippet om at brukerne, dersom de kjente til informasjonen, ville ha justert sine beslutninger.

En sannsynlig forklaring på at selskapene ikke velger å offentliggjøre informasjon om merknader i revisjonsberetningen etter innsideregulene, er at selskapet vurderer at kravet om børsmelding allerede er innfridd ved at revisjonsberetningen offentliggjøres sammen med årsregnskapet i årsrapporten¹⁵. Offentliggjøring av årsregnskapet fordrer en børsmelding. Argumentasjonen blir da at investorene har fått varsel om at regnskapet har kommet. Fornuftige investorer bør være interessert i å lese både regnskapet og revisjonsberetningen i sammenheng. Uansett vil selskapet ha oppfylt sine forpliktelser etter innsideregulene ved å tilgjengeliggjøre informasjon i markedet. Dersom det er slik, trenger ikke investorene noen separat melding om hva som eventuelt står i revisjonsberetningen.

De løpende forpliktelsene krever at årsrapporten som inneholder det reviderte regn-

12 I Kapital nummer 17 2012 s. 60 – 63 uttaler informasjonssjef ved Oslo Børs, Guro Steine, at det er opp til selskapene selv å vurdere om revisorbemerkninger skal offentliggjøres i egen melding. Administrerende direktør Per Hanstad i revisorforeningen sier samme sted: «det er merkelig at ikke presisering eller modifisert beretning gir grunn til å informere markedet i egen melding».

13 Verdipapirhandelloven § 3-2 (3).

14 RUNDSKRIV 28/2011. Lov om verdipapirhandel – enkelte kommentarer til kapittel 3 og 4.

15 Verdipapirhandelloven § 5 5 (4).

Bestill nå!

JARØY
skattelovsamling

for inntektsåret 2012
forskuddet 2013

- 1 Register Skatte- og avgiftvedtakene
- 2 Skattelovene
- 3 Forvaltningslover
- 4 Selskaps- og registrasjonslovene
- 5 Skattebetalingsloven mv
- 6 Folketryggløven Pensjonslover
- 7 Avgiftslover
- 8 Nordiske skatteavtaler mv EØS-loven mv

Jacob Jarøy Forlag

JARØY SKATTELOV-SAMLING 2012-2013

Pris kr 700,- (eks. mva og frakt)

Bestilling av bøker:

www.jjf.no eller e-post: jaroy@etn.no

SKATTEJUSS advokattjenester AS
Organisasjonsnummer: 982.138.787

skapet, skal offentliggjøres. Dersom revisor har funnet at regnskapet ikke bør fastsettes slik det foreligger, eller har gitt merknader, presiseringer eller tatt forbehold i revisjonsberetningen, skal selskapet sende melding om dette til Finanstilsynet og vedkommende regulerte marked så snart revisjonsberetningen er mottatt av utsteder¹⁶.

Bestemmelsene pålegger ikke revisor noen plikter. Både Finanstilsynet og markedet skal etter lovbestemmelsen ha melding. Ordet «markedet» i bestemmelsen kan forstås som at det skal sendes børs melding ut i markedet om at revisjonsberetningen inneholder en merknad. Den etablerte forståelsen av bestemmelsen er at det ikke er nødvendig med børs melding ut i markedet, men at det er tilstrekkelig å informere de som regulerer markedet. Vår forståelse er at selskapene ikke alltid overholder denne plikten. Finanstilsynet får dermed ikke informasjonen de skal ha som grunnlag for sitt kontrollarbeid.

Slik reglene nå tolkes, kan de ikke benyttes som hjemmel for å kreve at selskapene varslers markedet om eventuelle merknader i revisjonsberetningen. Vi mener likevel at investorene kan ha nytte av slik informasjon. Hensikten med en revisjonsberetning er nettopp at den skal tjene som beslutningsstøtte for regnskapsbrukerne. En klok investor bør derfor alltid sjekke om det er merknader i revisjonsberetningen før han tar sine beslutninger. Revisjonsberetninger er i dag tilgjengelige sammen med årsregnskapet, men de plasseres alltid etter regnskapet som gjerne står langt bak i årsrapporten. Til sammenligning kan nevnes at amerikanske revisjonsberetninger publiseres foran årsregnskapet. Språket og kommunikasjonsformen i revisjonsberetninger er heller ikke så lett tilgjengelig. Det kan være vanskelig å skille mellom de ulike typene forbehold og presiseringer revisorrene bruker. En børs melding kan bidra til å øke tilgjengeligheten av revisjonsberetningen og, dersom revisjonsberetningen inneholder en merknad, kan en børs melding bidra til å øke forståelsen for merknaden.

Et argument for ikke å offentliggjøre revisjonsberetningen særskilt i slike situasjoner, kan være at en revisjonsberetning med merknader kan påvirke kursene negativt. Resultatene fra forskning på dette området er ikke entydige og går både i retning av at børs kursene er sensitive for merknader i revisjonsberetningen og det motsatte. En nyere studie som bør være av interesse, viser at kunnskap om at revisjonsberetnin-

gen vil inneholde merknad om fortsatt drift-usikkerhet faktisk kan bidra til at kursene stabiliseres og at verdiene dermed bevares¹⁷. Forskningen kan derfor tas til inntekt for at kursene ikke påvirkes negativt selv om informasjon om fortsatt drift-presiseringer tydeliggjøres.

For oss fremstår det som underlig at Finanstilsynet og Oslo Børs krever informasjon om revisjonsberetninger med merknader i egen melding, mens den samme informasjonen ikke skal offentliggjøres i markedet. Finanstilsynets og Oslo Børs behov kan riktignok være annerledes enn øvrige brukeres, men det har formodningen mot seg. Informasjonen blir vanskeligere tilgjengelig når det ikke gis melding. Brukerne er tjent med at informasjonen tilgjengeliggjøres. Etter vårt syn er det fordelaktig å etablere en ny forståelse av disse reglene.

Fremtidig utvikling

Dagens revisjonsberetning kritiseres av viktige brukergrupper. Finansanalytiker Peter Hermanrud i Swedbank First Securities uttaler til tidsskriftet Kapital: «Det er få som leser revisjonsberetningen fordi den inneholder så mye generelt tull. Det hadde vært mye bedre om de hadde vært kortere og heller mer utfyllende for selskaper som får anmerkninger»¹⁸. Etter finanskrisen har revisjonsberetningen vært under kritikk fra flere hold og spesielt uttrykt i europakommisjonens Green Paper, «Audit Policy: Lessons from the Crisis» fra oktober 2010. Kritikken er at revisors kommunikasjon til brukerne er for generell. I nevnte Green Paper tar kommisjonen til orde for at revisor bør kommunisere mer gjennom revisjonsberetningen og at revisor må få en større verktøykasse for kommunikasjonen med relevante brukergrupper som banker og investorer. EU-kommisjonen foreslår betydelige endringer i revisjonsberetningen. Det mest interessante forslaget etter vår mening, er at revisor skal si noe om kritiske risikoområder som er identifisert, herunder kritiske estimater og områder med måleusikkerhet.

Som et svar på kritikken arbeider IAASB¹⁹ med å forbedre innholdet i revisjonsberetningen. Arbeidet er langt fra ferdigstilt, men retningen er tydelig. IAASB arbeider med krav om at revisor skal inkludere

revisorkommentarer i revisjonsberetningen. Det har vist seg utfordrende å komme frem til kriterier som skal ligge til grunn for revisors kommentarer og hvordan kommentarene skal avgrenses mot presiseringsavsnitt. IAASB arbeider også med flere andre forslag om endringer, herunder en uttalelse om fortsatt drift-forutsetningen, utvidet beskrivelse av revisors plikter og tekniske termer i revisjonsberetningen etc. Det er forventet at IAASB vil utgi et høringsutkast til ny ISA 700²⁰ i løpet av juni 2013. Retningen dette har tatt, tyder på at innholdet i revisjonsberetningen vil bli utvidet på viktige områder.

Avsluttende kommentarer

Dagens revisjonsberetning er teknisk krevende og språklig utfordrende selv for revisorer. Vårt inntrykk er at det gjøres en god jobb blant revisorer av børsnoterte foretak for å overholde kravene i ISA-ene og at tersklene for presiseringer og modifikasjoner anvendes konsistent.

Kritikk fra brukerne viser at det er et klart behov for å videreutvikle og forbedre revisors rapportering. Mye taler for at revisorkommentarer om kritiske vurderinger i regnskapet og en uttalelse om fortsatt drift-forutsetningen kan gi betydelig økt opplevd verdi til brukerne. Det er derfor positivt at IAASB og EU arbeider med forslag om endringer i revisjonsberetningen.

Slik reglene nå fungerer, er praksisen svært ulik når det gjelder å gi børs melding om merknader i revisjonsberetningene, noe som etter vårt syn ikke er heldig. Det kan se ut til at det er behov for å etablere en ny forståelse av disse reglene.

VANSKELIG: Dagens revisjonsberetning er teknisk krevende og språklig utfordrende selv for revisorer.

¹⁷ Tuttle, Vandervelde 2009, Does the going concern opinion have a stabilizing effect on the overall stock market?

¹⁸ Kapital, nr. 17 2012, side 60–63.

¹⁹ Enhancing the Value of Auditor Reporting: Exploring Options for Change¹⁵ May 2011.

²⁰ ISA 700 Forming an opinion and reporting on financial statements.